

DESPRE LIMITELE DEMOCRAȚIEI

Marius Vatavu

Democrația este astăzi, fără doar și poate, o problemă actuală.

Recentele evenimente privind revoluțiile de catifea din Europa de Est, fac din democrație singura sursă de legitimitate politică.

În plus, democratizarea, și anume derularea procesului de democrație, este impus (accelerat după evenimentele teroriste din New York) la scară globală de către organisme care se ocupă cu pacea mondială.

Dacă în țările cu democrație avansată, problema democrației nu mai este demult discutată ea intrând în fi-recul, în esența unui popor, în țările din fostul bloc comunist este utilizată comparația cu regimul totalitar. Este diferența dintre „altceva nu există” și „e mai bun decât”.

Democrația s-a impus prin analiza comparativă realisto-pragmatică a modelelor democratice și cele totalitare (se vorbea de *experiența totalitară*).

Dacă în perioada războiului rece procesul de democratizare s-a manifestat printr-o imixtiune diplomatică

mai mult sau mai puțin percepută, capitolele „Iugoslavia” și „Irak” a avut parte de un tratament militar.

În perioada postbelică „pacea” mondială era premisa necesară fără de care politica internă și internațională a unui stat nu se putea desfășura. Acum asistăm la o uzurpare a prim-plan-ului atribuit întotdeauna păcii mondiale, în intervalul amintit, de către democrație.

Această modificare s-a petrecut într-un mod subtil am putea spune, dat fiind ne semnificativa ei tratare (din punct de vedere cantitativ) în comunitatea științifică în raport cu importanța pe care o prezintă.

Astfel, ne propunem să verificăm percepția publică (care între democrație și pace observă o relație de incluziune și anume că democrația conține implicit și pacea) printr-un demers științific.

Acest demers științific va opera pe modele reale pentru a obține concluzii aplicabile: *„Teoreticienii democrației care operează în abstract, fără a se referi la condiții sociale concrete, sfârșesc într-o justificare a democrației ca ideal general, dar sunt apoi obligați să recunoască faptul că, în multe societăți, idealul nu este realizabil.”*¹

În plus, vom analiza dacă această joncțiune este posibilă (între democrație și pace), iar aici vom avea în vedere dacă cele două sunt de aceeași natură (dacă nu sunt și astfel substituția nu este posibilă este necesară o

DESPRE LIMITELE DEMOCRAȚIEI

fixare a limitelor democrației) În consecință trebuie fixate limite democrației.

Discursul pacifist a avut drept valoare centrală non-violența.

În *Frica de libertate*, Fromm a încercat să explice frica inconstiență a omului de liberate și atracția exercitată de sistemele politice autoritare. Pentru el pacea și conservarea lumii înseamnă schimbări radicale în sistemul social în vederea creșterii democrației economice și afirmării unui ideal uman bazat pe „a fi” mai degrabă decât pe „a avea” .

„Mahatma” Gandhi a abordat pacea din perspectiva non-violenței. Deși vede în stat o entitate necesară, îl consideră „ violența în stare concentrată”. La nivelul societății el a predicat descentralizarea ca măsură pentru evitarea pe cât posibil a constrângerii.

Martin Luther King a preluat crezul lui Gandhi privind lupta pentru instaurarea unei noi ordini sociale, mai „ justă” prin non-violență. În 1957 în Chicago, a subliniat că mișcarea drepturilor civile trebuie îmbinată cu cea pentru pace. Din această perspectivă, democrația și pacea sunt complementare în realizarea unui scop comunⁱⁱ.

Tratarea acestui subiect, antică de altfel, a dus la nașterea unui concept război dreptⁱⁱⁱ , care se referă la gândirea și practica ce este preocupată să determine când

este îndreptățită folosirea forței în scopuri politice și să fixeze limite chiar și unei asemenea folosiri îndreptățite.

Într-o relativă opoziție, pacifismul se dezvoltă ca fiind credința că orice război este un rău indiferent cât de bună ar fi cauza. *„Uneori se face o distincție între pacifiștii puri, promotori ai refuzului personal de a lua parte la război și potrivnici oricărei utilizări a forței armate, și pacifiștii care susțin măsurile politice de prevenire a războiului, dar pot, totodată, să sprijine folosirea forței de către organisme internaționale de felul Ligii Națiunilor sau al Organizațiilor Națiunilor Unite”*^{iv}.

Această distincție acceptată în dreptul internațional, face ca democrația și justificarea unei intervenții violente (în cazuri de forță majoră) să poată coexista.

Democrația (cârmuire de către popor) este de două tipuri : participativă directă (în lumea modernă e greu de crezut că mai sunt condiții pentru implementarea acestei forme) și cea reprezentativă.

Teoria democrației se dezvoltă în două direcții: una de factură liberală de la John Locke la Friedrich Hayek și Milton Friedman care pornind de la relațiile contractuale ale pieței libere au impus ca valori libertatea și al libera alegere; alta de factură social egalitară de la Rousseau până la Rawls au impus drept valori egalitatea și dreptatea socială. Sub conceptul de dreptate socială se ascunde de fapt justiția, implicit coerciția. Aici s-ar părea că se află „autorizația” pentru un demers ce nu respectă cutumele păcii.

DESPRE LIMITELE DEMOCRAȚIEI

O primă concluzie pe care o reținem este faptul că democrația și implicit procesul de democratizare să fie principala direcție în care își concentrează eforturile lumea actuală.

Ceea ce pare oarecum curios este că entități care pînă acum păreau democratice opiniei publice mai ales prin implicarea lor în procesele de democratizare (U.E.) nu respectă condițiile de bază ale democrației^v. Totuși problema mare a democrației nu pare a fi corpusul teoretic ce o promovează, ci faptul că rămîne mereu la nivel ideatic: „*Încă o dată, nu neg aspectele seducătoare ale ideii democratice, dar nu văd că democrația reală și-ar ține promisiunile*”^{vi}. Din perspectiva mondializării, Bernard Guetta vede forța democrației în voința de progres, de justiție și de drept.^{vii} Prin aceasta vedem că vocația democrației este una globală. O altă chestiune importantă este cea dacă acceptăm democrația în dihomie sau în termeni de gradație^{viii}.

O perspectivă dihotomică a democrației are anumite avantaje. Ea pornește de la ce nu este democrația și are în vedere în principal experiențele din regimurile totalitare. Totuși în literatura de specialitate nu este prea folosit acest demers, abordarea fiind folosită mai mult pentru forma eseistică și nu cea științifică.

Cealaltă perspectivă permite interpretarea modelului real al democrației pornind de la raportul parte întreg (acestea sunt componentele democrației fără de care

ea nu ar putea exista: pluripartitism, separația puterilor în stat, respectarea drepturilor omului etc. Suma lor este democrația.). Perspectiva graduală e cea folosită în știință deși presupune un grad mai mare de abstractizare și modele reale nu pot fi utilizate.

În schimb, pentru observarea limitelor democrației este de preferat modelul gradual pentru a putea identifica itemii ca fac ca un regim să fie democratic(O altă discuție interesantă care nu face obiectul acestui studiu ar fi abordarea democrației nu ca regim de guvernare ci din perspectiva *spiritului democratic*).

Dacă ar fi să ne referim la sursele democrației, majoritatea gânditorilor acceptă importanța religiei în construirea acestei ideologii. Pe de o parte Biserica a alcătuit un model de contract (cu drepturi și îndatoriri) între om și divinitate, dar și între om și stat. Mai târziu religiile protestante și cea catolică au condus la individualismul pe care îl ascunde conceptul de democrație^{ix}.

Interesant este faptul că democrația nu a fost privită ca un sistem (cu input-uri și output-uri) ci mai mult ca un set de reguli care face ca viața politică dintr-o societate să fi sau nu democratică. Această prezentare a democrației pare atipică pentru știința politicului, care nu urmărește să fixeze anumite problematici, ci se complăce într-un relativism creator. În cazul democrației, teorii precum separarea puterilor în stat, pluripartitism, sufragiu universal, respectarea drepturilor omului, egalitatea în fața legii n-au suferit modificări semnificative în secolul trecut.

DESPRE LIMITELE DEMOCRAȚIEI

Se pare că părerea unanimă este cea că democrația este cea mai bună dintre lumile posibile deși are și ea limitele ei. Dezavantajele înaintate pînă acum au fost: nereprezentativitatea deciziilor care se iau într-un regim democratic, adîncirea prăpastiei dintre *upper-class* și *lower-class* în ceea ce privește influența asupra deciziei și situația economică.

Rezistența democrației în fața celorlalte tendințe este privită diferit de marii gânditori.

Unii o creditează cu mari șanse de a fi un model de durată finalist chiar (Fukuyama cu „sfârșitul istoriei”, Daniel Bell cu „sfârșitul ideologiei”), alții, mai sceptici, văd mereu o umbră de regim totalitar în preajma democrației care nu poate fi eliminată cu un caracter tolerant și flexibil al legilor. În acest sens Jeffrey Isaac încearcă să tempereze entuziasmul unor cercetători care dădeau drept câștigătoare democrația liberală de tip occidental, atenționând asupra pericolului cristalizării dreptei de extremă lucru în fond probat în Italia, Austria din zilele noastre^x. Părerii mai radicale afirmă că există chiar o ciclicitate între perioadele de democrație și totalitarism. Lucru destul de ușor de acceptat în fond, deoarece în stările de revoluție sau în cele ușor anarhice impunerea unei ipoteze de genul „omului nou” poate fi considerată, pe moment, chiar o soluție bună.

O cauză a neputinței democrației de a se impune o dată pentru totdeauna poate fi inadaptabilitatea într-un interval foarte scurt a ființei umane la nou, la provocările progresului. Democrațiile avansate au încurajat explozia

tehnologică, progresul instituțional la un rang extrem de ridicat lucruri de altfel benefice pentru nivelul de civilizație.

Totuși ele nu au fost percepute în acest sens de către toți „beneficiarii”. Inerția unora, conservatorismul altora combinat cu cei incapabili de a se adapta viitorului^{xi} și alții cu orientări extremiste au creat un curent foarte puternic împotriva dezvoltării și implementării instituției democratice.

În aceste condiții putem vorbi despre limitele democrației referindu-ne la un *prag de suportabilitate* al cetățeanului modern față de democrație.

În general discuția despre limitele democrației se disputa pe anumite probleme ce țin de implementarea con-ceptelor și acțiunilor cu substanță democratică.

Prin introducerea acestui concept de „*prag de suportabilitate*” se câștigă abordarea democrației din perspectiva primejdiei extremismului și în plus un model real ce permite investigațiilor sociologice, sociale, politice modalități de cuantificare și verificare a ipotezelor.

DESPRE LIMITELE DEMOCRAȚIEI

BIBLIOGRAFIE

COLLIER, David and Robert Adcock- „ *Democracy and Dichotomies: A Pragmatic Approach to Choices about Concepts*” în „*Annual Review of Political Science*. 2” 1999

GELLNER, Ernest *Condițiile libertății*, Polirom, 1998

ISAAC, Jeffrey C. *Democrația în vremuri întunecate*, Polirom, 2002

HASTINGS, Michael *Abordarea științei politice* Institutul European, Iași, 2000

SCHMITTER, Philippe C. „*Designing a democracy for the Euro-Polity and Revising Democratic Theory in the Process*” în *Designing Democratic Institutions. Nomos XLII*, ed by Ian Shapiro and Stephen Macedo, New York University Press

VOLKOFF, Vladimir *Defectele Democrației*, Antet 2002
Bernard Guetta „*Geopolitique*” L`Olivier, 1995

MILLER, David (coord.) *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Humanitas 2000

BENEWICK, Robert; GREEN, Philip (coord.) *Dicționarul marilor gânditori politici ai secolului XX*, Editura Artemis, 2002

TOFFLER, Alvin *Șocul Viitorului* Ed. Politică, 1973

NOTE

- ⁱ Ernest Gellner *Condițiile libertății*, Polirom, 1998, p. 176
- ⁱⁱ Robert Benewick, Philip Green (coord.) *Dicționarul marilor gânditori politici ai secolului XX*, Editura Artemis, 2002, p. 94, 98, 157
- ⁱⁱⁱ David Miller (coord.) *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Humanitas 2000, p. 619
- ^{iv} *Idem*, p. 554
- ^v Philippe C. Schmitter „*Designing a democracy for the Euro-Polity and Revising Democratic Theory in the Process*” în *Designing Democratic Institutions. Nomos XLII*, ed by Ian Shapiro and Stephen Macedo, New York University Press, p. 236
- ^{vi} Vladimir Volkoff, *Defectele Democrației*, Antet 2002, p. 81
- ^{vii} Bernard Guetta, *Geopolitique*, L'Olivier, 1995, p. 329
- ^{viii} Collier, David and Robert Adcock, *Democracy and Dichotomies: A Pragmatic Approach to Choices about Concepts* în „*Annual Review of Political Science*. 2” 1999, p. 537
- ^{ix} Michael Hastings, *Abordarea științei politice*, Institutul European, Iași, 2000
- ^x Jeffrey C. Isaac, *Democrația în vremuri întunecate*, Polirom, 2002
- ^{xi} Alvin Toffler, *Șocol Viitorului*, Ed. Politică, 1973, p. 13-21